

– использование современных технологий: религиозные организации могут использовать социальные медиа и онлайн-ресурсы для обучения молодежи, публикации религиозных материалов и стимулирования обсуждений;

– вовлечение молодежи в общественные и благотворительные проекты: религиозные группы могут привлекать молодежь к участию в благотворительных и общественных инициативах, что способствует развитию их социальной ответственности и связывает их с религиозными ценностями.

Решение вызовов и использование возможностей в сохранении и стимулировании религиозности среди молодежи зависит от конкретных обстоятельств и культурных контекстов [7]. Ключевым фактором является умение религиозных лидеров и организаций адаптировать свои подходы к потребностям и интересам молодежи в современном обществе. Исследование «Религия в среде современной молодежи: тенденции и перспективы» позволило углубленно понять роль религиозности в современном обществе и ее взаимосвязи с молодежной средой. Результаты и выводы исследования способствуют более точному пониманию текущего состояния и будущего религиозного ландшафта.

Список использованных источников

1. Данилова, Е. А. Социодинамика ценностей молодежи Республики Беларусь / Е. А. Данилова // Социология. — 2008. — № 4. — С. 99—108.
2. Кечина, Е. А. Методология социолого-статистического мониторинга / Е. А. Кечина // Социол. альманах. — 2020. — № 11. — С. 47—56.
3. Кудряшова, И. В. Как изучать взаимодействие религии и политики? / И. В. Кудряшова // Полит. наука. Религия и политика. — 2013. — № 2. — С. 9—24.
4. Ценностный мир современного человека: Беларусь и ее соседи в международных проектах по изучению ценностей / Д. Г. Ротман [и др.]; под ред.: Д. М. Булышко, А. Н. Данилова, Д. Г. Ротмана. — Минск : БГУ, 2013. — 175 с.
5. Ценностный мир современного человека: страны Восточного партнерства, Европейский союз и Россия в международных проектах по изучению ценностей / Д. Г. Ротман [и др.]; под ред.: Д. М. Булышко [и др.]. — Минск : БГУ, 2016. — 219 с.
6. Ценностный мир современного человека: проект «Исследование европейских ценностей». Волна-2018 / Д. Г. Ротман [и др.]; под ред.: Д. М. Булышко, Д. Г. Ротмана. — Минск : БГУ, 2019. — 191 с.
7. Церковь призывает к единству. Слово Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Кирилла. — Минск : Белорус. Православная Церковь, 2010. — 477 с.

УДК 316.36.014

А. І. Лойка

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт, Мінск, Рэспубліка Беларусь

ПРАВАСЛАЎНАЯ АНТРАПАЛОГІЯ І ІНСТЫТУТ СУЧАСНАЙ СЯМ'І

Уводзіны. Узмацненне ролі праваслаўнай антрапалогіі аказалася як нельга своечасовым на фоне расце радыкалізму свецкіх трактовак чалавека, які карыстаецца механізмамі інфармацыйнага і інстытуцыйнага ціску на традыцыйныя хрысціянскія культуры, да якіх адносіцца, у тым ліку і Беларусь. Гэты ціск парушае мультыкультурную раўнавагу паўсядзённых структур сацыяльнага жыцця, правакуе канфлікты на міжпакаленнай аснове. Сеткавы нігілізм стаў асноўным інструментам разбурэння сфарміраванай сацыяльнай дынамікі. Робіцца спроба перанесці катэгорыі крызіснай свядомасці ў структуры ідэнтычнасці і тым самым стварыць рызыкі для камунікацыі і паводзін.

Асноўная частка. Крызісная грамадская свядомасць ацэньвае аб'ектыўную рэальнасць у рэжыме пратэстнай псіхалогіі, вострай крытыкі, экстрэмальных мер і абставін.

Стабілізацыйная свядомасць канструктыўна па сутнасці, паколькі калі яна сутыкаецца з праблемай, то пачынае яе вырашэнне на падставе наяўных рэсурсаў і тэхналогій. Калі такіх яму не хапае, то яно задзейнічае магчымасці чалавечага капіталу і такім шляхам спрабуе кампенсаваць недахоп іншых рэсурсаў.

Крызісная мадыфікацыя грамадскай свядомасці сфармавалася ў антычную эпоху. Існаванне лепшых форм грамадскага жыцця пастуляваць як рэальнасць патанулая (Атлантыда), якая знаходзіцца за межамі рэгіёну, або на яго перыферыі. Для фармавання стабілізацыйнай свядомасці былі неабходныя ўмовы перыферыі, дзе не існавала ціскі і пагроз яго станаўленню. Гэтым умовам у найбольшай ступені адпавядала ўсходняе Міжземнамор'е. Менавіта тут стабілізацыйная свядомасць аформілася ў форме тэалагічнага мыслення. Хрысціянства, якое распаўсюдзілася ў еўрапейскі цэнтр, адыграла стабілізуючую ролю ў перыяд распаду Рымскай імперыі і вялікага перасялення народаў.

Да канца XIX стагоддзі крызісная прытомнасць кантынентальных еўрапейцаў эвалюцыянавала да крытычнага пункта супрацьстаяння. Пачаўся залаты век філасофіі крызіснай свядомасці. Аб крызісе еўрапейскай культуры пісалі практычна ўсе філасофскія школы. Менавіта ў гэты перыяд расійская інтэлектуальная культура актыўна займалася запазычаннямі, знаходзілася пад уражаннем ад нямецкага ідэалізму, марксізму.

Фармуюцца выдасканаленыя тэхналогіі расколу рэгіянальнай ідэнтычнасці знутры на аснове супрацьпастаўлення дахрысціянскай славянскай культуры паганскага перыяду і праваслаўя [1]. Яшчэ адной тэхналогіяй разбурэння аўтахтоннай культурнай традыцыі стала дзейнасць рэлігійных сект. Яны актыўна карыстаюцца інфармацыйнай прасторай, сацыяльнымі сеткамі. Іх дзейнасць актывізавала ахоўныя механізмы грамадскай свядомасці ў сферы духоўнасці. Дынаміка гэтых працэсаў стала прадметам вывучэння. Разбурэнне культурнай традыцыі ідзе з дапамогай актыўнага выкарыстання візуальных тэхналогій кінаіндустрыі.

У сітуацыі інфармацыйнага ціску духоўная традыцыя і маральнасць павінны знаходзіцца ў пастаянным кантакце з вернікамі праз прастору храма і Інтэрнету [2].

У першую чаргу размова ідзе аб узмацненні ролі праваслаўнай царквы ў захаванні каштоўнасцей маральнага жыцця славян. Менавіта гэтая царква ўпершыню інтэгрвала прастору Беларусі і Расіі ў адзіны свет еўразійскай культуры. У многім гэта стала магчымым пасля гістарычнага рашэння князя Уладзіміра аб прыняцці хрысціянства па грэка-візантыйскім абрадзе. Разам з праваслаўем на Русь прыйшла адзіная мова, а праз яе багатая духоўна-маральная спадчына візантыйскай культуры і Балкан. Узнікла прастора сумеснай дзейнасці славян па захаванні і памнажэнні агульных каштоўнасцей. У Беларусі асветніцкай дзейнасцю займаліся Я. Полацкая, К. Тураўскі, К. Смалыціч. У Расіі гэтую высакародную місію выканаў Сергій Раданежскі. Сваімі духоўнымі справамі ён забяспечыў адзінства народа ў самы цяжкі перыяд барацьбы з мангольскім ярмом. Вялікія людзі стварылі адзіную сімваліку хрысціянскай ідэнтычнасці, якая захоўвае сваё значэнне ў наш час.

Калі гаворка ідзе пра мадэрнізацыю грамадства, важна мець на ўвазе, што ў гэтым працэсе знаходзяцца ўсе яго элементы, у тым ліку і царква як асноўны інстытут духоўнасці. У сувязі з гэтым актуальнымі для гэтага інстытута сталі пытанні актыўнай прысутнасці ў сацыяльных сетках. Яно выяўляецца ў стварэнні сайтаў, дыялогу з вернікамі, стварэнні электронных бібліятэк духоўнай, маральнай літаратуры.

Усе асноўныя элементы грамадства, якія мадэрнізуюцца на аснове каштоўнасцяў ідэнтычнасці, вымушаны ўлічваць разгорнутую ў прасторы сацыяльных сетак вайну ў форме прапаганды палавой усёдазволенасці, наркаманіі, гандлю людзьмі, маніпулявання грамадскай і індывідуальнай свядомасцю. Удар наносіцца па маральных каштоўнасцях. Разбурэнне гэтых каштоўнасцяў адкрые шлях да знішчэння ідэнтычнасці праз дэградацыю асноўных элементаў грамадства культураўтваральнага характару. У першую чаргу размова ідзе аб сям'і.

Базавую аснову сям'і фарміруюць адносіны мужчыны і жанчыны. Яны дазваляюць грамадству культываваць салідарнасць пакаленняў. Гэты феномен стварае збалансаванае дэмаграфічнае асяроддзе, у рамках якога адны пакаленні маюць дзяцінства, юнацтва, паўна-

цэннае сямейнае жыццё. Іншыя пакаленні маюць, забяспечаную ўвагай малодшых пакаленняў, сацыяльнымі гарантыямі, старасць. Ва ўмовах традыцыйнай сям’і сацыяльныя ролі мужчыны і жанчыны абумоўлены тэалагічна. Яны рэгулююцца рэлігійнымі загадамі. У сучаснай сям’і разважанні гуляюць большую ролю, чым прадпісаны. З прычыны гэтага ўсё часцей да ўвагі прымаюцца аргументы, якія дзейнічаюць не на карысць сям’і. Сярод іх сустракаюцца варыянты, звязаныя з прыярытэтам кар’еры, жаданнем пагуляць і спаўна выкарыстоўваць халасцяцкае жыццё. У выніку мяжа паміж актыўным фізіялагічным перыядам актыўнасці і стварэннем сям’і адсоўваецца ў вобласць дэмаграфічнай дыспарорцыі. Шлюб часта так і становіцца прэлюдыяй сям’і, паколькі крытычныя назіранні і прэтэнзіі сябар да сябра бяруць верх над пачуццямі. Адносіны разбураюцца з-за эгаізму бакоў.

У дынаміцы сям’і ўзнікла парадаксальная сітуацыя, калі размовы аб правах мужчын і жанчын дамінаюць над каштоўнасцямі самой сям’і. Тое, што аб гэтых правах неабходна казаць не выклікае сумневаў. Але якія наступствы падобнага павароту ў каштоўнаснай праблематыцы. Філасофскі аналіз эвалюцыі інстытута сям’і ў еўрапейскім грамадстве паказвае, што адна з базавых структур грамадзянскай супольнасці перажывае фундаментальныя змены, абумоўленыя эмансіпацыяй, фемінізмам, масавым спажываннем тавараў і паслуг, сексізмам, сацыяльным інфанталізмам. У сукупнасці ўсе гэтыя тэндэнцыі парушылі сувязі і салідарнасць пакаленняў. У ўрбанізаванай прасторы гарадоў стала жыць моладзь, якая не мае ўкаранёнасці ў гэтай культуры. Маладыя людзі сталі жыць у гарадах, а іх бацькі — носьбіты традыцыйных хрысціянскіх каштоўнасцяў — заставаліся ў сельскай мясцовасці.

Гістарычна існуючая рэгіянальная дынаміка ў эвалюцыі сучаснай сям’і робіць гэтую тэму ключавой для палітыкаў, эканамістаў, тэолагаў, паколькі любы механізм рацыянальнага кіравання інстытутам сям’і паказвае на ўмяшанне ў сітуацыю, абумоўленую канкрэтнымі прычынамі. Яны звязаны з тым, што глабалізацыя стварыла праблемнае поле тэхнагеннай культуры.

Тэхнагенная культура праявіла сябе як культура адкрытага тыпу. Яе фармаванне суправаджалася масавым перасяленнем еўрапейцаў на іншыя кантыненты. Засяляюцца тэрыторыі набывалі ўласную аснову сацыяльнай дынамікі ў выглядзе партыкулярных структур, якія гістарычна фармаваліся. Культурныя супольнасці, якія ўвайшлі ў кантакт з еўрапейцамі і захавалі сваю рэгіянальную ідэнтычнасць, адрэагавалі на тэхнагенную дынаміку з пазіцыі ўласных партыкулярных структур. Падобныя механізмы развіцця выпрацавалі Расія, Японія, Кітай, Індыя. Разнастайнасць партыкулярных структур вызначаецца культурным дэтэрмінізмам. Адно з іх максімальна выкарыстоўваюць спрыяльныя асаблівасці чалавечага капіталу, звязаныя з пратэстанцкай этыкай працы і сацыяльным прагматызмам, іншыя не дэманструюць лідэрскіх якасцяў і маюць мэты, збалансаваныя з магчымасцямі грамадскай свядомасці, дастатковыя для бяспекі партыкулярных структур.

Сфарміравалася секулярызаваная спажывецкая і вытворчая культура. Эмансіпацыя насельніцтва пачала адбывацца на ўтрыманні асабістага спажывання. За адносна кароткі час мільярды чалавек сталі часткай гарадскога ладу жыцця. Гэта адразу ж адбілася на дынаміцы сусветных коштаў на энергарэсурсы, харчаванне. Спажывецкая ніша трансфармавалася ў плюралістычную прастору культурнай дзейнасці.

Кантынентальная Еўропа засталася ва ўладзе нацыянальных мадыфікацый філасофіі крызіснай свядомасці. Так, у Францыі працягваў дамінаваць экзістэнцыялізм і марксізм. На культуралагічнай тэматыцы бурна развіваўся структуралізм. У ФРГ ключавыя рэфлексіўныя пазіцыі занялі прадстаўнікі франкфурцкай школы, якія вярнуліся з міграцыі. Іх папулярнасць тлумачылася прафілактычнай працай у галіне палітычнай сацыялогіі, якая вырашала задачу пераадолення аўтарытарных устаноў грамадскай свядомасці, таталітарызму. Пры гэтым прадстаўнікі гэтай школы заставаліся ў межах крызіснай свядомасці, пра што сведчыла іх крытыка заходняга ладу жыцця, якая стымулявала пратэстныя студэнцкія выступленні ў Францыі ў шасцідзясятых гадах XX стагоддзя. Т. Адорна, Г. Маркузэ, Ю. Хабермасу прыйшлося карэктаваць свае погляды ў больш канструктыўную форму, звязаную з фарманнем метадалогіі камунікатыўнага дзеяння, які інтэгруе грамадскую думку і легітымныя структуры дэмакратычнай улады пасродкам выяўлення пазітыўнай ролі мовы.

Еўропа знаходзіцца пад вялікім уплывам камунальнага нацыяналізму, што абумоўлівае рост папулярнасці радыкальных палітычных сіл.

Перавага праваслаўнай антрапалогіі заключана ў тэндэнцыі ўзмацнення духоўнай інтэнцыі на ўзроўні індывідуальнай свядомасці [3, с. 178]. Як вынік, у структуры свецкіх разважанняў не ўсе пазіцыі з'яўляюцца радыкальнымі. Складаны эвалюцыйны шлях да духоўнай парадыгмы сучаснай культуры прайшлі Ф. Дастаеўскі, М. Бярдзьеў, С. Булгакаў. Шуканнямі быў напоўнены жыццёвы шлях Л. М. Талстога. На фоне постмадэрнізму духоўную місію выканаў А. Мень.

Традыцыйнай хрысціянскай культуры неабходна прастора кансерватыўных уяўленняў. Еўрапейская культура занадта шмат страціла пасля таго, як яна абмежавалася толькі радыкальнымі праектамі, якія ламаюць сацыяльнае жыццё, пераемнасць пакаленняў. Яна сфакусавалася на задачах, якія не надаюць ёй большай сучаснасці. Духоўныя каштоўнасці праваслаўнай антрапалогіі з'яўляюцца аксіялагічнай асновай сям'і.

Традыцыі выконваюць функцыі сацыяльнай стабілізацыі і пераемнасці ў працэсах жыццяздзейнасці грамадства; стварэння неабходных умоў і перадумоў для эфектыўнага ажыццяўлення інавацый. Як стэрэатыпы паводзін і дзейнасці, характэрныя для канкрэтных супольнасцяў, традыцыі не толькі асвойваюцца і трансліююцца, але і выступаюць у якасці сацыякультурных фармаванняў структур свядомасці, якія пазначаюцца як ментальныя.

Каштоўнасці паводзін і камунікацыі, якія замацаваліся на ўзроўні ментальных структур свядомасці, найбольш устойлівыя і жыццяздольныя з пункту гледжання пераемнасці. У сукупнасці каштоўнасці фарміруюць арыентаванае на практыку ўспрыманне індывідам сацыяльнага жыцця. Традыцыі канструююць унутраны свет чалавека, з'яўляюцца крыніцай яго супярэчнасцяў і надаюць яму неабходную дынаміку.

Праваслаўная антрапалогія ў рэчышчы каштоўнаснай праблематыкі актуалізавала герменеўтычную традыцыю, якая дазваляе бачыць сучаснасць у прысутнасці мінулага і будучыні. У гэтым уменні заключана сувязь чалавека з Богам, з гістарычнай традыцыяй эсхаталогіі. У беларускай культуры герменеўтыку актуалізаваў В. Караткевіч. Беларускія пісьменнікі раскрывалі ўнутраны свет людзей такім чынам, што ў ім увесь час прысутнічае духоўнасць, якая надае ім сілы ў вырашэнні найважнейшых пытанняў маральнага выбару. Людзі стаяць на прынцыпах гуманізму. Яны не здраджваюць, не падманваюць, не хаваюцца, але прытрымліваюцца каштоўнасцяў свайго народа, застаюцца ў прасторы духоўных каштоўнасцяў.

В. Караткевіч паказаў праваслаўную антрапалогію на ўзроўні паўсядзённага яе існавання ў сярэднявечнай Беларусі. Людзі жылі на яе аснове і шукалі тлумачэнні на пытанні, якія ўзніклі. Дзякуючы такім пошукам фармаваўся ўнутраны свет чалавека. Ён патрабаваў большай глыбіні разважанняў і ўзмацняў значнасць праваслаўнай антрапалогіі. Гэтую значнасць з усёй навочнасцю дэманструюць персанажы рамана І. Мележа «Людзі на балоце». Для іх Бог з'яўляецца асновай іх быцця ў паўсядзённым рытме жыцця. Ім таксама даводзіцца няпроста, паколькі выпрабаванні ствараюць не толькі войны, але і хваробы, з-за якіх растаюцца людзі. Бог дае ім надзею. Ён дапамагае па-іншаму паглядзець на жыццё і не страціць яго канструктыўнай падставы.

Заклучэнне. Такім чынам, праваслаўная антрапалогія адыгрывае важную ролю ў сучасным грамадстве, што адбіваецца на інстытутах сям'і і грамадзянскай супольнасці.

Спіс выкарыстоўваных крыніц

1. Агеенкова, Е. К. Некоторые аспекты славянского неоязычества / Е. К. Агеенкова // Сектоведение. — 2012 — Т. 2 — С. 4—24.
2. Вахромеева, И. Н. Православие и Интернет / И. Н. Вахромеева // Актуальные проблемы регионоведения. — Славянск-на-Кубани, 2011 — Ч. 2 — С. 12—16.
3. Пронина, Т. С. Религия и культура в современном обществе: характер взаимодействия/ Т. С. Пронина // Духовно-нравственная культура как фактор модернизации российского общества XXI века (Третьи Хайкинские чтения). — Тамбов : Бизнес-Наука-Общество, 2013. — С. 174—179.